

hi les repetides notes de Hubschmid, *VRom.* xi, 274, i *Pyrenäen-W. vorr.*, 13-14, superficials i que poc aporten de nou. —⁵ Exagera, de tota manera, Bertoldi en parlar, mal sigui alternativament, de la planura: mai *calm* no s'ha dit de «heide, brachland in der ebene» (101b2). —⁶ La forma *čarman-* del sànscrit i vàdic correspondria fonèticament a un neutre indoeuropeu *KALMEN-*. Ara bé ja hem vist que la forma *calmen*, plural *calminibus* (any 957), ha estat documentada en diversos documents de Catalunya, dels Ss. x i xi, per Bast.-Bass. i Alart. Una base neutra *CALMEN* hauria donat *calm* (cf. *nom.* *llum*, *-am*, *-im*, *-um* *NOMEN*, *LUMEN*, etc.). Sens dubte fa cavillar la persistència de la curiosa forma *calmen*, i en docs. tan antics, que ja no podem descartar del tot que continuï una tradició de data remota. Tampoc una coincidència casual, vist que el gènere de *calmis* és sempre femení i no masculí-neutre, i que *calmen* també es compendria com una creació de notaris que es recorden del ll. *culmen*, *culminibus*. —⁷ A la Índia no es tracta de cap mot susceptible de no ser ari o d'haver estat creat tardanament, car ja apareix molt repetidament en el Rig-Veda i, 85.12; v, 83.5; x, 129.1, traduït «shelter» per Macdonell, «schirm, schutzdach, decke, obhut» per Cappeller. *Kasya čarman* '¿(sota la) protecció de qui?' pregunta l'himne vàdic de la Creació; *yā vaḥ čarma čacamānāya santi* «the shelters which you have for the zealous man», invocant els Maruts. —⁸ Al costat del bàltic *salmis*, *šálmas*, 'casc' hi ha encara les seves normals correspondències fonètiques esl. *šlēmü*, germ. *helm*, 'casc', que demostren la data indoeuropea d'aquest derivat, com ho dona a entendre Kluge. És veritat que no tothom ho creu així. Pokorny suposa que en eslau i en bàltic és un manlleu del germànic, però això fonèticament és xocant, i l'única cosa que veiem d'un poc irregular és la *š* de l'eslau, on més aviat podriem esperar *s-* (potser variant dialectal nord-eslava anàloga al bàltic; o tractament especial davant *l*). Però em sembla inconcebible que els bàltics i eslaus en apropiat-se un mot germànic haguessin ensopegat a restituir la correcta correspondència històrica de la *h-* germànica en les formes consonàntiques (*s*, *š*) de les llengües de *satəm*; i que, de més a més, encara, els eslaus haguessin fet l'exacta restitució de la correspondència sillàbica *šlě* = *hel-*. Sembla que s'hagi d'abandonar el forçadíssim postulat de Pokorny. —⁹ No faltaria algun agafador per aquesta banda: *AMBHIS-* variant de *AMBHI-* gr. *ἀμφισ-* com en *ἀμφισβαίνα*, irani ant. *abis-*, Pok., *IEW*, 34.27), pos. 'just al costat' (lit. *pās* 'al costat de', arcado-cipr. *ποσ* = *πρός*, paleosl. *poz*, alb. *pas*, *IEW*, 841.22-25, 842.12); sense comptar el gall. *bisbarra* que és ell mateix un obscur problema (per al qual veg. *DECH*, s. v. *barra*).

CALMA, 'tranquilitat', del gr. *καῦμα* 'cremada', 'calor', derivat de *καλω* 'jo cremo', aplicat primerament a les calmes marines que predominen durant la

canícula; la pàtria d'aquest canvi semàntic i de la substitució de *u* per *l* sembla que fou la Península Ibèrica, des d'on el mot va propagar-se als altres idiomes moderns. □ *1.ª doc.*: 1497, *Procés de les Olives*; i en el *Diccionari de rims* de Jacme Marc (1372) es tracta probablement del mateix mot.

Són paral·lels cast. *calma* [c. 1330], port. *calma* 'calor' i 'bonança' [1453], oc. ant. *cauma* 'xafogor' [S. xiv], fr. *calme* 'bonança' [1418], angl. *calme* id. [1393], it. *calma* id. [1503]. Tots els diccionaris etimològics romànics admeten que el mot es va originar a Itàlia i que des d'allà va propagar-se a França, a la Península Ibèrica i a les diverses llengües mediterrànies i germàniques.

Però ja Zaccaria més ben informat, féu observar que l'Ariosto és el primer autor italià que l'usa, mentre que el mot és ja comuníssim en les narracions espanyoles de C. i F. Colom i que els exemples italians més antics apareixen en traduccions del castellà o del portuguès: les dades que permeten afegir-hi els diccs. de la Crusca i de Jal no fan sinó confirmar-ho. Vidos, *Parole Marin.*, 274-7, va cridar l'atenció sobre el fet que el canvi de *au* en *al* en hellenismes tardans és tant o més freqüent a la Península Ibèrica que a Itàlia, i amb raó va insistir en la probabilitat que el canvi es produís en un dels idiomes on coexisteix l'acc. etimològica 'xafogor' amb la secundària 'bonança', fet que es dona en les tres llengües ibero-romàniques; a aquests arguments contraris a la procedència italiana es pot afegir que el mot allà antic i genuí no és *calma* sinó *bonaccia* (veg. *BONANÇA*).

En català aquella acc. sembla estar ara limitada al cat. occidental (Andorra en *AlcM*; Barravés i Benasc, *BDC* vi, 37; oïda a Massalcoreig, Segrià, 1935), mentre que a l'Oest del nostre domini la trobem a Fonç (*AORBB* ii, 257), a la Vall de Gistau (*BDC* xxiv, 163) amb un vell derivat *calmiza* 'xafogor' a la Sierra de Guara (1978), però també ha deixat rastre en certs parlars lleonesos, per mitjà de derivats (slm. *calmado* 'amarat de suor, calent', Sanàbria *calmaria* 'canícula', 'bromes'), d'on deduïm que en totes dues llengües, i particularment en la nostra, degué haver estat general. Tenint en compte aquestes raons haurem d'admetre que el mot es va propagar a França, Anglaterra i als altres països germànics per l'Atlàntic des de la nostra Península.

Altres comprovacions d'aquesta tesi es poden veure en la gran riquesa d'accs. secundàries que hi han creat el castellà i el portuguès, que detallo i documento en el *DCEC* (i, 599). Més difícil és de decidir en quina de les tres llengües literàries de la Península es va originar. Vidos es decideix pel portuguès; i no hi ha dubte que allà a la llengua viva s'hi poden assenyalar interessants indicis; Leite de Vasconcelos posava de relleu la popularitat del port. *calma* en el sentit de 'calor', que junt amb l'acc. 'calma' assenyala des de Francisco Fernandes i citava un testimoni d'aquella en una cantiga popular de la Beira Alta (*RLus.* i, 155).

Però Vidos demostra no tenir prou informació